

Twintig jaar E.G.O. in Nederland

Door:
Wilma van Esch en Marcel van Herpen

Onuitwisbare sporen in het onderwijslandschap

Wat begon als een project met kleuters in België, groeide uit in Nederland en de wereld. Groeide uit naar voorschool, basisonderwijs, voortgezet onderwijs, beroepsonderwijs justitie en welzijn.

De start van het project ErvaringsGericht Onderwijs (E.G.O.) moet gesitueerd worden in het voorjaar van 1975. Toen werd, na een lezing door professor Ferre Laevers op een studiedag in Limburg, een kerngroep van twaalf kleuterleidsters gevormd. Deze kerngroep concentreerde zich aanvankelijk op twee punten: (1) Zoeken naar een omgangsvorm die een beter contact met kinderen opleverde: de ErvaringsGerichte dialoog. (2) Vrijheid: Kinderen ruimte geven om, gedreven door hun drang tot exploreren en initiatieven te nemen. Het vertrouwen op de mogelijkheden van kinderen werd aangevuld met het inzicht dat tussenkomsten van volwassenen onontbeerlijk zijn. Grenzen moesten ervoor zorgen dat elke leerling in de beste omstandigheden kon leven. Behoudens deze vroege koerscorrectie is het vrij initiatief een krachtige pijler gebleven. Het is één van de verdiensten van het E.G.O. te hebben aangetoond dat het haalbaar is, een klas van 25 of meer kinderen een belangrijk deel van de dag te laten beslissen over de aard, de duur en de frequentie van hun activiteiten. Het vrij initiatief op zich heeft geen zin als het aanbod schraal is. Zinnige activiteit is een resultante van twee factoren: vrijheid en een rijk milieu. Die zijn als de twee polen die een lamp laten branden. Dus werd er gewerkt aan het milieu. De leerkracht werd 'aanbrenger' en begeleider van activiteiten. Echte ontwikkeling (creatieve processen) kreeg prioriteit en vervreemding moest worden voorkomen (bevrijdingsprocessen). Het gaf aan dat initiatief een belangrijk principe is, maar niet zonder milieuverrijking en de ErvaringsGerichte dialoog. Het maakte duidelijk dat het einddoel de geëmancipeerde mens is. Het sprak zich ook uit over de instelling van de volwassene: Een ErvaringsGerichte basishouding; een bewuste oriëntatie op wat zich in de ervaringsstroom van kinderen afspeelt.

Betrokkenheid

De inzichten rond het fenomeen 'betrokkenheid' brachten het project in een stroomversnelling. Is er betrokkenheid, dan weet men immers dat een leerkracht een hele reeks factoren goed weet te hanteren. Het betrokkenheids criterium geeft de leerkracht bovendien directe feedback: hier en nu, tijdens de

uitvoering in de praktijk komt men te weten of men bijdraagt aan ontwikkeling of niet. 'Leren' wordt binnen het E.G.O. niet opgevat als het verplicht aanleren van vastliggende kennis en vaardigheden, die volgens vaste methoden worden onderwezen. 'Leren' wordt gezien als een proces dat zich in mensen afspeelt, gestuurd door hun eigen wil. Of iemand leert en ontwikkelt, is te zien aan de mate van betrokkenheid waarmee hij bezig is. Kennis en vaardigheden die een mens zich met een hoge betrokkenheid eigen maakt, betekenen fundamentele stappen in zijn ontwikkeling, inzichten die zijn greep op zichzelf en de wereld blijvend vergroten. Dat geldt voor de kinderen die hun ontwikkeling in samenspraak met de leerkracht, de aanwezige materialen en hun klasgenoten ter hand nemen. Maar het geldt evenzeer voor de leerkracht die blijft leren van de unieke vormen die ontwikkeling bij kinderen kan aannemen.

Welbevinden

Je moet het durven om je, zonder schroom, open te stellen voor wat er op je afkomt. Je moet het zelfvertrouwen hebben om zó te handelen als jou het beste lijkt. Je moet durven loslaten, je inzichten durven bijstellen, je plannen durven wijzigen op basis van wat je waarneemt. Je moet niet bang hoeven zijn voor moraliserende of veroordelende uitspraken van degenen met wie je je doen en denken deelt. En natuurlijk moet je ook samen kunnen lachen (en huilen als dat nodig is). Dat geldt allemaal opnieuw evenzeer voor de kinderen als voor de leerkracht. Bij beiden kunnen hun fundamentele menselijke behoeften onder druk staan. Betrokkenheid kon en kan niet zonder welbevinden. Je optimaal ontwikkelen is niet mogelijk als je welbevinden steeds op de proef wordt gesteld.

Verbondenheid

Het concept 'verbondenheid' is misschien wel de sluitsteen van het E.G.O. Wat het ErvaringsGericht Onderwijs nastreeft is een grondhouding van verbondenheid, met alles wat leeft, de ervaring van het deel zijn van de geschiedenis, de kosmos, het 'overstijgende'. Die beleving van verbondenheid

maakt dat mensen zorg gaan dragen voor zichzelf, de ander, de omgeving en de wereld. Werken aan verbondenheid, bij zichzelf en kinderen betekent in de eigen ervaringsstroom een diepere laag aanboren. Het wil zeggen: zich naar binnen keren, stil worden en met grote gevoeligheid de krachten die ons verbinden 'laten spreken'. De kracht van het E.G.O. bestaat erin dat het de complexe onderwijs- en opvoedingsrealiteit niet ontvlucht, maar dat het probeert zich voortdurend te verplaatsen in wat zich in kinderen en volwassenen afspeelt. Het E.G.O. is daarmee uitgegroeid tot één van de belangrijkste vernieuwingsbewegingen in Vlaanderen en Nederland, maar ook ver daarbuiten, verspreid over de hele wereld.

E.G.O. in Nederland

In 1990 startten de eerste basisscholen die het concept E.G.O. wilden realiseren van 4 tot 12 jaar. Verschillende scholen in Nederland ontwikkelden gelijktijdig het concept door.

Ze namen de vijf betrokkenheidsverhogende factoren als leidraad:

1. Een goede sfeer in de groep en onderlinge relaties die ontspannen en ontwikkelingsbevorderend zijn.
2. Werk op het niveau dat een kind aankan en het tegelijkertijd uitdaagt.
3. Werk dat werkelijkheidsnabij is en daarom voor kinderen interessant en betekenisvol.
4. De mogelijkheid tot activiteit, daadwerkelijk zelf iets doen.
5. De mogelijkheid tot het nemen van eigen initiatief.

De scholen werkten consequent de vijf werkvormen uit:

1. Kringen en Forum
2. Contractwerk
3. Projectwerk
4. Ateliers
5. Vrije keuze

De vereniging voor E.G.O. Nederland organiseerde een aantal congressen en startte in 1997 de site www.ervaringsgerichtonderwijs.nl en 'Egoscoop', het tijdschrift voor E.G.O. en aanverwante stromingen in Nederland. Fontys professionaliseerde de scholings- en begeleidingstrajecten in een expertisecentrum. En dat 'expertisecentrum E.G.O. Nederland' heeft haar weg in de onderwijsvernieuwing voortreffelijk gevonden. Zij ondersteunen scholen, leiden studenten en leerkrachten op, ontwikkelen producten en publicaties en steunen onderzoek. Het expertisecentrum begeleidt een licentienetwerk voor Pabo's, begeleidingsdiensten en onderwijsbureaus en vier schoolleiders- en leerkrachtennetwerken in het land.

Onuitwisbare sporen

Na twintig jaar heeft het concept onuitwisbare sporen achter gelaten. De onderwijstaal is in die periode veranderd. Waar voorheen vooral over normeringen werd gesproken, zijn nu

in elke full colour brochure de ambities in waarden verwoord. Waarden die uitdrukken, welke kant we op willen met de volgende generatie. De ErvaringsGerichte procesvariabelen Welbevinden en Betrokkenheid zijn 'gemeengoed' geworden. Naast prestaties, competenties en resultaten, hechten scholen belang aan geluk en optimale ontwikkeling. Je zou kunnen zeggen dat in die zin de beweging die het E.G.O. heeft veroorzaakt, besmettelijk is geweest. Daarentegen zijn er relatief weinig scholen die 'het bordje E.G.O. op de deur hebben'. Dat is vanuit het expertisecentrum E.G.O. Nederland ook bewust beïnvloed. Uiteraard is het prima dat scholen zich expliciet uitspreken over een ErvaringsGerichte schoolkeuze; dat moedigen we aan en ondersteunen we graag. Maar we kennen de onzinnige polemiek en weten dat de intenties en het gedrag van de leerkracht belangrijker zijn dan 'het bordje'. Het onderwijsveld is door het concept E.G.O. geïnspireerd, maar soms ook verward. De hoge ambities van het E.G.O. lijken soms niet haalbaar. En natuurlijk is het ook niet mogelijk om elk kind in elke situatie zich te laten welbevinden en betrokken te krijgen. Het concept geeft richting en streeft het na. En de leerkracht die daar op gericht is, neemt verantwoordelijkheid voor zijn handelen en laat de leerlingen daar de vruchten van plukken.

(Inter)nationaal

Twintig jaar E.G.O. in Nederland heeft het onderwijs binnen de landsgrenzen verrijkt. Het heeft de typische E.G.O.-scholen gecreëerd, maar ook nieuwe antwoorden verschaft aan de 'traditionele vernieuwers' en handvatten aan de 'hedendaagse vernieuwers'. Maar het is niet binnen Nederland gebleven. Belangrijk is de invloed van het CEGO in Leuven. Hun inzichten en onderzoek hebben nieuwe perspectieven gegeven. Bijvoorbeeld richting ondernemingszin en gelijke onderwijskansen. Ook de internationale contacten hebben veel gebracht. De relaties met scholen, stichtingen en NGO's in andere landen hebben ons onderwijs verdiept, verbreed en gelegitimeerd. Hoe verder het kwam, hoe universeler het werd. Het fundament van het E.G.O. is overal en altijd van toepassing. Het inzicht dat daarnaast versterkt wordt, is dat de omstandigheden altijd anders, maar van grote invloed zijn. E.G.O. heeft een permanente interesse in wat zich afspeelt bij de ander én in de ander. Daarmee is kennis van eigen gedrag en de context van evident belang. Dat wordt zichtbaar in dit werk. In jeugdgevangenissen in India, in zwarte scholen in de binnenstad van Amsterdam, in scholen op de Antillen, in brede scholen in de provincie, in voorscholen in Zweden... op elke plek waar de ander niet gezien wordt als een set kenmerken, maar als een psychosociaal wezen met een unieke ervaringsstroom.

Wilma van Esch en Marcel van Herpen
Projectleiders Expertisecentrum E.G.O. Nederland